

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІГРАФІЇ І ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

УДК 655.0025 : 658.1

Р. М. МАШТАЛІР

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ ФОНДІВ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Ефективність виробничих фондів і поліграфічного виробництва в цілому в значній мірі залежить від того, як використовуються обігові фонди. Значення цього фактора в справі підвищення ефективності виробничих фондів зумовлено тим, що обігові фонди мають велику питому вагу у виробничих фондах поліграфічних підприємств і у собівартості одиниці продукції.

В табл. 1 показана структура виробничих фондів та її динаміка в період 1960—1968 рр. групи поліграфічних підприємств безпосереднього підпорядкування Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР¹. З даних таблиці видно, що величина основних фондів коливається в інтервалі від 60,4% до 66,5%, а обігових фондів відповідно від 33,5% до 39,6%.

Таблиця 1

**Структура виробничих фондів поліграфічних підприємств
та її динаміка в період 1960—1968 рр., %**

Складові частини виробничих фондів	Роки								
	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Основні фонди	62,4	63,2	64,0	64,6	65,8	65,8	66,5	61,9	60,4
Обігові фонди ²	37,6	36,8	36,0	35,4	34,2	34,2	33,5	38,1	39,6

Наведені в табл. 1 дані показують, що в період 1961—1966 рр. структура виробничих фондів групи поліграфічних підприємств безпосереднього підпорядкування Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР змінилась в бік зменшення питомої ваги обігових і збільшення питомої ваги основних фондів. Такі зміни у структурі виробничих фондів при інших однакових умовах сприяли підвищенню ефективності виробничих фондів даної групи підприємств.

В 1967—1968 рр. на ряді поліграфічних підприємств країни, в тому числі і в наведеній в табл. 1 групі підприємств, мало місце деяке зростання питомої ваги обігових фондів, що в значній мірі було причи-

¹ До складу вказаної групи підприємств ввійшли: Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе, Київська книжкова фабрика, Київська фабрика офсетного друку № 1, Львівська друкоофсетна фабрика «Атлас» та Одеська друкоофсетна фабрика.

² В дану суму включена також «Готова продукція». Таким чином, вказана величина являє собою нормовані обігові кошти.

ною збільшення залишків виробничих запасів на підприємствах і негативно впливало на ефективність використання виробничих фондів.

Вихідним для виявлення резервів підвищення ефективності обігових фондів поліграфічної промисловості є їх структура. Аналіз використання обігових фондів та визначення шляхів дальшого підвищення їх ефективності повинні бути проведені перш за все за тими елементами, які мають значну питому вагу, а тому істотно впливають на ефективність обігових фондів і поліграфічного виробництва в цілому.

В табл. 2 наведена структура нормованих обігових коштів поліграфічних підприємств безпосереднього підпорядкування Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР за станом на 1 січня 1968 р. Дані цієї таблиці показують, що найбільшу питому вагу в складі нормованих обігових коштів і обігових фондів мають виробничі запаси, які відповідно складають 74,5% і 83,6%. Питома вага незавершеного виробництва у складі нормованих обігових коштів складає 13,1% і готової продукції 11,0%. Доля незавершеного виробництва в складі обігових фондів вказаної групи підприємств становить 14,8%. Витрати майбутніх періодів в складі обігових фондів і нормованих обігових коштів поліграфічних підприємств складають невелику питому вагу, в даному випадку менше 2%.

Таблиця 2

Структура нормованих обігових коштів поліграфічних підприємств за станом на 1 січня 1968 р., %

Групи та елементи нормованих обігових коштів	До суми нормованих обігових коштів	До суми обігових фондів	До суми виробничих запасів
I. Виробничі запаси	74,5	83,6	100
Сировина, основні матеріали та купівельні напівфабрикати	—	—	54,2
в тому числі: папір, картон і палітурні тканини	—	—	36,8
Допоміжні матеріали	—	—	8,3
Паливо	—	—	0,4
Тара	—	—	0,8
Запасні частини	—	—	1,4
Малоцінні предмети і ті, що швидко зношуються	—	—	10,2
Шрифти, наборний матеріал, друкарські сплави, лінотипні і монотипні матриці, пуансон	—	—	24,7
II Незавершене виробництво	13,1	14,8	—
III. Витрати наступних періодів	1,4	1,6	—
Разом обігові фонди	—	100	—
IV. Готова продукція	11,0	—	—
Всього нормовані обігові кошти	100	—	—

Як показує структура нормованих обігових коштів, при виявленні резервів підвищення їх ефективності в першу чергу увага повинна бути звернена на виробничі запаси, зокрема, на такі їх елементи, як «сировина, основні матеріали і купівельні напівфабрикати», «допоміжні матеріали», «шрифти, наборний матеріал, друкарський сплав, літотипні монотипні матриці, пуансони», «малоцінні предмети і ті, що швидко зношуються», які становлять значну частину нормованих обігових коштів.

Аналіз ефективності використання таких виробничих запасів, як «сировина, основні і допоміжні матеріали та купівельні напівфабрикати» показує, що вони істотно впливають на показники ефективності використання обігових фондів. На багатьох поліграфічних підприємствах фактична оборотність коштів, вкладених в сировину, основні і допоміжні матеріали, набагато нижча планової. Так, на Київській книжковій фабриці в 1966 р. при плановій оборотності матеріалів 145 днів вона фактично складала 157 днів; на Київській фабриці кольорового друку в 1967 р. планова 136 і фактична 141 день.

Аналіз оборотності коштів, вкладених в окремі групи матеріалів, показує, що вони різко відрізняються. По деяких видах матеріалів оборотність помітно відрізняється від середньої і невиправдано занижена. В табл. 3 наведені показники оборотності коштів, вкладених в матеріали за такими групами: «палітурні матеріали», «друкарські фарби», «хімікати, матеріали для змазування і змивання» та «інші матеріали».

Наведені в таблиці дані показують, що на даних підприємствах спостерігається різке порушення співвідношення між середніми запасами і витратами по інших матеріалах. Так, на Київській фабриці кольорового друку при питомій вазі цих матеріалів в загальній сумі матеріальних витрат 24,3% середній запас їх складає 49,5%. На Львівській друкоофсетній фабриці «Атлас» співвідношення між згаданими величинами складає відповідно 21,6% і 49,5%. Саме таке співвідношення між середніми залишками вказаної групи матеріалів і матеріальними витратами на виробництво зумовило значну розбіжність між відповідними показниками оборотності.

В справі виявлення резервів прискорення оборотності обігових коштів важливе значення має вивчення оборотності окремих видів матеріалів. Поелементний аналіз матеріалів, як і інших виробничих запасів поліграфічних підприємств, вказує на наявність великої кількості непотрібних матеріальних цінностей, що знижує ефективність використання обігових фондів.

На ефективність обігових фондів поліграфічних підприємств значною мірою впливає використання таких матеріальних ресурсів, як папір, картон та палітурні тканини³. Аналіз показує, що на ряді поліграфічних підприємств спостерігається сповільнення оборотності вказаної групи матеріальних ресурсів внаслідок того, що запаси паперу, картону та палітурних тканин помітно перевищують встановлені нормативи.

Так, фактична оборотність засобів, вкладених в картон, в 1967 р. на Київській фабриці кольорового друку складала 311 днів. У Львівській друкоофсетній фабриці «Атлас» за станом на 1 вересня 1966 р. залишки палітурних тканин перевищували норматив в 3,6 раза, у тому числі по лідерину — в 4,6, паперовому лідерину — в 13,9 і по коленкору — в 2,7 раза.

Ефективність обігових фондів поліграфічних підприємств в значній мірі залежить від економії матеріальних ресурсів. Економія поліграфічних матеріалів, сприяючи зменшенню витрат на одиницю продукції, приводить до зменшення величини виробничих запасів.

³ Мова йде про поліграфічні підприємства, де папір, картон та палітурні тканини належать їм.

Оборотність коштів, вкладених в окремі групи матеріалів

Поліграфічні підприємства	Показники	Всього	В тому числі			
			палітурні матеріали	друкарські фарби	хімікати, матеріали для змазування і змивання	інші матеріали
Київська фабрика кольорового друку (за даними 1966 р.)	Середні запаси за рік, тис. крб.	102,4	21,1	16,4	14,2	50,7
	В % до суми	100	20,6	16,0	13,9	49,5
	Фактичні витрати матеріалів на виробництво за кошторисом, тис. крб.	361,8	130,1	98,2	45,6	87,9
	В % до суми	100	35,9	27,2	12,6	24,3
	Оборотність, дні	101,8	58,4	60,1	112,0	207,6
Львівська друко-офсетна фабрика «Атлас» (за даними 1967 р.)	Середні запаси за рік, тис. крб.	105,6	20,4	18,4	14,5	52,3
	В % до суми	100	19,3	17,4	13,7	49,5
	Фактичні витрати матеріалів на виробництво за кошторисом, тис. крб.	278,3	109,5	63,2	45,5	60,1
	В % до суми	100	39,3	22,7	16,4	21,6
	Оборотність, дні	136	68	105	112	309

Економії матеріальних ресурсів поліграфічної промисловості можна досягти в процесі їх транспортування, збереження на складах, технічної підготовки видань до виробництва, а також в процесі виробничого споживання цих ресурсів.

Першорядне значення для зміцнення режиму економії поліграфічних матеріалів має економія паперу. Це зумовлюється не лише тим, що папір є основним матеріалом поліграфічного виробництва, але й величиною тих втрат, що мають зараз місце.

Так, на протязі 1967 р. на станцію Львів-товарний прибуло понад 189 т зіпсованого в процесі транспортування паперу. Основними видами бракованого паперу були биті рулони, рвані торці і вм'ятини. З цих причин лише на чотирьох львівських підприємствах було забраковано 144 т паперу, або 76% всієї його кількості.

Важливим елементом виробничих запасів, який впливає на ефективність обігових фондів поліграфічних підприємств, є друкарські сплави.

В табл. 4 наведені дані про оборотність лінотипного сплаву на деяких поліграфічних підприємствах. Ці дані вказують на значне сповільнення оборотності і перевищення фактичного запасу друкарських сплавів порівняно з розрахунковим запасом. Найбільше перевищення фактичного запасу лінотипного сплаву мало місце на Київській фабриці набору. Якщо взяти до уваги, що розрахунковий запас по даному підприємству

дещо завищений в зв'язку з надмірною тривалістю виробничого циклу, то перевищення фактичного запасу над розрахунковим буде ще більшим.

Аналіз показує, що основною причиною сповільнення оборотності друкарських сплавів і перевищення фактичних запасів їх над розрахунковим є значна затримка видань як у видавництвах, так і на виробництві. Зіставлення фактичних строків проходження замовлень у видавництві і на виробництві зі строками типових графіків показує, що на багатьох поліграфічних підприємствах ці графіки систематично порушуються.

Таблиця 4

Показники оборотності лінотипного сплаву поліграфічних підприємств

Підприємства	Вага відлитого за рік набору, кг	Виробничий цикл, дні	Розрахунковий запас сплаву, кг	Фактичний запас сплаву, кг	Фактичний запас сплаву, дні	Різниця запасу сплаву (перевищення +, недостача —)	
						в днях	в натуральному виразі
Київська фабрика набору (за даними 1967 р.)	771030	90	192758	341520	229	+ 139	+ 148762
Київська книжкова фабрика (за даними 1966 р.)	199607	36	19961	42104	76	+ 40	+ 22143
Львівська друкоffsetна фабрика «Атлас» (за даними 1967 р.)	200105	45	25013	58000	104	+ 59	+ 32987

Особливо велика затримка видань має місце у видавництвах. Через неоперативну роботу видавництва коректура багатьох видань надходить на виробництво з запізненнями проти типових графіків на 1—2 і більше місяців.

Затримка коректури у видавництві в значній мірі зв'язана з тим, що під час читання коректури видавництва вносять доповнення і зміни до оригіналу. В деяких випадках це викликається необхідністю (наприклад, поява нових даних, яких не можна було врахувати в момент здачі рукопису на виробництво), однак найчастіше причиною є незадовільна підготовка оригіналів, які передаються на виробництво.

Для зменшення часу проходження видань у видавництві необхідні більш ретельна підготовка оригіналу, посилення вимог з боку видавництва до авторів і вирішення всіх організаційних питань, зв'язаних з виходом книги, до здачі рукопису на виробництво.

Важливий резерв підвищення ефективності використання обігових фондів поліграфічних підприємств закладений в покращанні використання шрифтів, лінотипних і монотипних матриць, наборного матеріалу.

На багатьох поліграфічних підприємствах мають місце факти мало-ефективного використання лінотипних матриць, шрифтів і наборних матеріалів. Свідченням цього є наявність на підприємствах надмірно великих запасів лінотипних матриць, в тому числі таких, які не потрібні підприємствам, наявність великої кількості гарнітурів і кеглів шрифтів, які практично не використовуються, а також великі запаси наборних матеріалів. Так, наприклад, на Київській фабриці набору за станом на 1 січня 1968 р. запаси лінотипних матриць перевищували спожиту кількість в 1967 р. в 5,1 раза, а за даними аналізу на комбінаті друку «Радянська Україна» за 1965—1966 рр. запаси лінотипних матриць переви-

щували річну потребу в середньому в 16 разів, а по окремих кеглях і гарнітурах ще більше.

Аналіз використання лінотипних матриць у Львівській газетній друкарні та на Львівській друкоофсетній фабриці «Атлас» показав, що на 1 січня 1968 р. на цих підприємствах нарахувалось 37 комплектів матриць, які взагалі їм не потрібні.

Ефективність використання обігових фондів поліграфічних підприємств в значній мірі залежить від планування потреби в матеріальних ресурсах і обгрунтованого складання заявок на матеріали, а також від організації матеріально-технічного постачання.

Першорядне значення для покращання планування та організації матеріально-технічного постачання має підвищення рівня обгрунтованості заявок, що складаються поліграфічними підприємствами. Ознайомлення з практикою показує, що на великій кількості поліграфічних підприємств рівень обгрунтованості заявок дуже низький. Відсутній достатній зв'язок між плануванням потреби в матеріальних ресурсах і обсягом продукції. При складанні заявок не враховуються залишки матеріальних цінностей на складі на початок планового періоду і в багатьох випадках кількість матеріалів визначається без розрахунків.

На поліграфічних підприємствах України мають місце випадки одержання паперу без урахування потреби на даний період, зокрема, бувають випадки розходження між форматами паперу і форматами видань за замовленнями видавництва. Ліквідація цього недоліку вимагає кращого узгодження процесу поставки паперу з графіком проходження замовлень на виробництві.

В справі підвищення ефективності обігових фондів поліграфічної промисловості велике значення має також прискорення оборотності засобів, вкладених в незавершене виробництво і готову продукцію.

В табл. 5 наведені показники оборотності незавершеного виробництва Київської книжкової фабрики та Львівської друкоофсетної фабрики «Атлас». Дані показують, що фактична оборотність засобів, вкладених у незавершене виробництво, прискорилась порівняно з планом або залишилась на плановому рівні. Однак фактичне скорочення тривалості обороту в днях проти плану не завжди характеризує дійсне прискорення оборотності. Справа в тому, що величина середніх залишків незавершеного виробництва за планом на ряді поліграфічних підприємств не завжди достатньо обгрунтована. Норматив обігових засобів на незавершене виробництво визначається укрупненим методом без аналітичних розрахунків його складових величин.

Порівняння фактичної оборотності засобів, вкладених у незавершене виробництво, з оборотністю, визначеною на основі аналітично-розрахункової величини середніх залишків незавершеного виробництва з урахуванням тривалості виробничого циклу і коефіцієнта нарощування витрат по цехах, показало, що, наприклад, по Київській книжковій фабриці в 1968 р. при скороченні фактичної оборотності порівняно з плановою на 3,5 дня насправді мало місце сповільнення її на 8,6 дня (див. табл. 5).

Основним фактором підвищення ефективності засобів, закладених в незавершене виробництво, і прискорення їх оборотності є рівень техніки і технології на поліграфічних підприємствах, а також організація виробничого процесу. Першочергове значення в справі підвищення ефективності засобів, закладених в незавершене виробництво, має економія часу, яка впливає на всі три складові параметри, від яких залежить величина незавершеного виробництва (витрати на виробництво, тривалість виробничого циклу, коефіцієнт нарощення витрат).

Незважаючи на відносно невелику питому вагу коштів, вкладених в готову продукцію, в складі нормованих обігових коштів, прискоренню

**Оборотність засобів, вкладених у незавершене виробництво
деяких поліграфічних підприємств**

Підприємства	Показники	За пла- ном	Фактично	За розра- хунковим нормати- вом	Відхилення (збільшення +, зменшення -)	
					від плану	від розра- хункового нормативу
Київська книжко- ва фабрика (за даними 1966 р.)	Середні залишки незавершеного виробництва, тис. крб.	150,0	88,1	53,5	-16,9	+34,6
	Випуск продукції по фабрично-за- водській собівар- тості, тис. крб.	1486,0	1448,0	—	—	—
	Оборотність, дні	25,4	21,9	13,3	-3,5	+8,6
Львівська друко- офсетна фабрика «Атлас» (за да- ними 1967 р.)	Середні залишки незавершеного виробництва, тис. крб.	68,1	63,9	61,4	-4,2	+2,5
	Випуск продукції по фабрично-за- водській собівар- тості, тис. крб.	1588,0	1484,0	—	—	—
	Оборотність, дні	15,4	15,5	14,9	+0,1	+0,6

оборотності цієї частини обігових коштів поліграфічних підприємств повинна бути приділена достатня увага.

Практика показує, що з переходом поліграфічних підприємств на нові умови господарювання на ряді підприємств були значно зменшені залишки готової продукції на складах, що сприяло прискоренню оборотності цього елемента обігових засобів. Однак і тут ще є певні резерви підвищення ефективності обігових засобів. Основними шляхами підвищення ефективності засобів, вкладених в готову продукцію, є рівномірна робота підприємств і ритмічний випуск продукції, повнотиражна здача замовлень на склад, удосконалення складського господарства і збуту, своєчасне складання документів на оплату і здача їх у Держбанк. Для прискорення оборотності засобів, вкладених в готову продукцію, важливе значення має також своєчасне подання видавництвами дозволу на випуск видань у світ, а також рознарядки на вивезення продукції.

Все вищесказане свідчить про те, що поліграфічні підприємства мають великі резерви підвищення ефективності обігових фондів. Виявлення і використання цих резервів значно підвищить ефективність виробничих фондів і поліграфічного виробництва в цілому.

R. M. MASHTALIR

**TO THE QUESTION OF EFFECTIVENESS OF USING OF CIRCULATING FUNDS
AT PRINTING AND PUBLISHING INDUSTRY**

Summary

The effectiveness of using of the circulating funds of polygraphic enterprises according to the separate groups and elements is researched. Great attention is paid to the analysis of the industrial stocks.

On the basis of analysis, the factors, which influence over the effectiveness of using of the circulating funds of polygraphic enterprises, are revealed.